

IZ POSTKOMUNISTIČNE »TRANZICIJE« NA »PRAG EVROPE«? EVROORIENTALIZMI V JUŽNI ALBANIJI

NATAŠA GREGORIČ BON

Prispevek pojasnjuje, kako sta termin tranzicija, ki je bil še do nedavnega pogost v političnem in medijskem diskurzu kot tudi v vsakdanjih pogovorih ljudi v Albaniji, nadomestila izraza Evropa in/ali EU. V številnih pogovorih in diskurzih sta pogosto sinonimna, njun pomen pa implicira modernost, družbeni in ekonomski razvoj ter splošno blaginjo. Prek diskurzivnega mehanizma »evroorientalizmov« članek prikazuje, kako posamezniki z vizijami in podobami o Evropi in EU pogosto nadomeščajo negotovo in nepredvidljivo sedanjost ter nenehno opredeljujejo zgodovinski in politični položaj Albanije na simbolnem zemljevidu Evrope. Njen položaj kot tudi položaj Evrope sta tako pomnožena in se redefinirata. Pomenska vrzel »Evrope« se polni z dvomiji, ki na eni strani izražajo »željo po Evropi«, na drugi pa »obrambo pred ne-Evropo«. Drsenje med Evropo in ne-Evropo oz. med središčem in obrobjem ustvarja Albanijo kot »relativno lokacijo«, ki v simbolni geografiji nikoli ni trdna in določena, temveč prej spremenljiva.

Ključne besede: evropeizacija, evroorientalizmi, relativna lokacija, južna Albanija.

Nowadays, the term transition that was seldom used in the political and media discourse as well as in the daily talk of people living in Albania is substituted with the term Europe or EU. According to peoples' conversations and discourses both terms are often used as synonyms and their meanings pertain to modernity, social and economic development and general well being. With the reference to the discursive mechanism of »euroorientalisms« this paper illustrates and explains how peoples' feelings of uncertain and unsure present are replaced with their imaginaries and visions of Europe and EU and how these imaginaries are continuously shifting the historical and political location of Albania on the symbolic map of Europe. The location of Albania as well as Europe multiplies as it is redefined. The meaning of Europe is filled with ambiguities pertaining to the wish of »accession to Europe« on the one hand and the »defence against non-Europe« on the other. Continuous shifting between Europe and non-Europe or between centre and periphery constitutes Albania as a »relative location«, which is never fixed and static but rather changing.

Keywords: Europeanization, Euroorientalisms, relative location, southern Albania.

Albanski kritik in raziskovalni novinar Fatos Lubonja (2010) v polemični razpravi »Tranzicija ali propad?« ugotavlja, da je termin tranzicija neustrezen, saj ne zmore zaobjeti transformacije albanske družbe iz komunistične diktature v demokratični sistem. Tako kot številni raziskovalci postsocializma (npr. Burawoy in Verdery 1999; Humphrey 2002) tudi Lubonja trdi, da je transformacija v nasprotju s tranzicijo kompleksnejši in večplasten proces, ki ne vodi k že vnaprej določenemu cilju, tj. demokraciji. Prav tako pa sam cilj ni že izoblikovan sistem *per se*, temveč proces, ki se odvija skupaj z družbo.¹ Lubonja sicer ne uporabi pojma transformacija, temveč »skupno potovanje« (*bashkëudhëtim*). Z njim poudari:

¹ Antropološke študije postsocializma so dokazale, da so teorije tranzicije kot enosmerne poti, ki vodi od diktature k zahodnemu kapitalizmu, v marsikaterem pogledu zavajajoče. Michael Burawoy in Katherine Verdery se v odmevnem zborniku *Uncertain Transition* (Negotova tranzicija) ukvarjata prav s *tranzicijo*, s katero skušata zaobjeti spremembe iz socializma v tržno ekonomijo, vendar pri tem dodajata, da dajeta »prednost izrazu *transformacija*, ki ima manj teleoloških odmevov kakor *tranzicija*« (Burawoy in Verdery 1999: 15). Proces transformacije je »negotov«, saj medtem »ko združuje nove pravice in norme s starimi vrednotami in interesi, prinaša številne inovacije« (prav tam).

Vsi potujemo na isti ladji, nekateri v prvem razredu, drugi v drugem ali tretjem. Vendar so naše razlike in neenakosti kljub temu združene na tej ladji, ki metaforično ponazarja naš planet. Razlika med okoliščinami, ko je eden od potnikov že na kopnem, drugi pa še na poti, in med okoliščinami, ko sta oba na skupnem potovanju, je zelo pomembna pri opredelitvi smeri, v katero potujemo. (Lubonja 2010)

Lubonja s tem opredeli sedanost in prihodnost Albanije in jo postavi na simbolni zemljevid »skupnega potovanja« z drugimi državami »Evrope« kot družbenega in političnega koncepta. Čeprav je Albanija »tretjerazredni« potnik, je v istem času in prostoru z drugimi državami Evrope ter si z njimi deli skupno pot prihodnosti.

Lubonja kritično preišča o rabi pojma tranzicija, ki je – poleg »Evrope« in Evropske unije (EU) – danes pogost v vsakdanjih pogovorih prebivalcev Albanije, še posebej ko razpravljajo o ekonomskem, političnem in družbenem stanju duha v državi. Z izrazom tranzicija skušajo zaobjeti pretekli padec komunizma in opravičiti trenutno ekonomsko in politično negotovost, hkrati pa izraziti upanje po stabilnejši prihodnosti, ki jo številni vidijo prav v »Evropi« in EU.

V prispevku raziskujem pomen »Evrope« in evropskosti v postkomunistični Albaniji, ki se v vsakdanjih pogovorih enačita z željami po boljši prihodnosti oziroma političnem in ekonomskem priznanju države. Pri tem izhajam iz diskurzivnega mehanizma evroorientalizmov, ki so izpeljani iz konceptov »gnezdenja orientalizmov« Milice Bakić-Hayden (1995) in »balkanizem« Marie Todorove (2009). Idealizirane predstave o Evropi kot družbenogeografskem in zgodovinskem kontinentu so pogosto poistene ali pa zamenjane z EU kot geopolitično in ekonomsko skupnostjo.² Obravnavala bom procese evropeizacije in pojasnjevala lokalne predstave, politične in medijske diskurze o evropski integraciji. Raziskala bom tudi načine, kako se ljudje postavljajo in opredeljujejo v geografsko, politično in zgodovinsko premakljivih mejah. Pri tem se bom oprla tudi na koncept »relativna lokacija«, kakor ga opredeljuje Sarah Green (2005, 2009, 2012), in skušala odgovoriti, kako prebivalci južne Albanije postavljajo svojo preteklost, sedanost in prihodnost (kot časovno razsežnost) ter zemljevidijo svoj kraj in položaj (kot prostorsko razsežnost). Trdim, da diskurzi evroorientalizmov ustvarjajo relativnost položaja Albanije, ki je na eni strani, glede na pogovore s sogovorniki, postavljena na obrobje Evrope in predstavljena kot njena »neposredna zunanost« (nav. po Jansen 2009), po drugi strani pa je po zapisih albanskih zgodovinarjev, arheologov in drugih družboslovcev oziroma humanistov redefinirana kot »zibelka« ali središče »evropske civilizacije« in modernosti.

David Henig trdi, da analize vsakdanjega življenja v postsocialističnih družbah pogosto pokažejo prepletenost vsakdanjega življenja posameznikov z makropolitiko, državno ekonomijo in politiko spomina (Henig 2010: 2). Na temelju izsledkov večletne antropološke

² To Mitja Velikonja označuje za t. i. »izvirni greh« novega evropocentrizma, kjer je ime EU, pod »prevezo poenostavljanja, skrajševanja oz. elokventnosti ('eulokventnosti')« pogosto zamenjan z izrazom Evropa (Velikonja 2005: 15).

terenske raziskave (2004–2011) v obrežnem mestu Vlora in občini Himara v južni Albaniji lahko analiziram lokalne diskurze o prepoznavanju, vključitvi ali izključitvi Albanije iz Evrope in EU.³ Ob tem pojasnujem, kako prebivalci omenjenih južnoalbanskih krajev poustvarjajo in redefiniirajo politične načrte o priključitvi Albanije k EU.

OD »BALKANIZMOV« PREK »GNEZDENJA ORIENTALIZMOV« DO »EVROORIENTALIZMOV«

V 80. letih preteklega stoletja so se uveljavile prve antropološke analize lokalnih predstav o Evropi in EU (Wilken 2012: 125). Večina raziskav je obravnavala vprašnji, kako politika vključitve v EU vpliva na življenje ljudi v državah članicah in kako vključitev v ali izključitev iz EU vpliva na ustvarjanje njihovih identitet. Sem sodita na primer Herzfeldova študija v Grčiji (1987, 1997) in Mitchellova študija na Malti (2002), ki obravnavata dvoumni odnos posameznikov do Evrope in EU. Pozneje so se antropološke študije evropeizacije in identitetnih procesov v večji meri osredinile na manjšinske skupnosti v različnih evropskih državah (npr. Jaffe 1993; Wilken 2008; Nic Craith 2005; Adrey 2009).⁴ Le redke študije procesov evropeizacije pa razpravljajo o prostorski konstrukciji in simbolni geografiji. Pri tem velja poudariti prispevek Merje Kuus (2004: 473), ki se prek tematike mej deloma osredinja na ustvarjanje prostora in trdi, da je širitev EU prežeta z orientalističnim diskurzom, ki razlikuje med Evropo in Vzhodno Evropo ter preoblikuje nekatere evropske meje, ne pa tudi dihotomije med Evropo in Vzhodno Evropo. Tudi Ksenija Vidmar - Horvat (2012: 158–159) v študiji o mejah razpravlja o spremembi porabništva v postsocialistični Sloveniji, ki je po uveljavitvi njene samostojnost, postalo vplivni »teren fantazij«, kjer Zahod predstavlja superiorno, Vzhod pa inferiorno kulturo. V zborniku *Evropa. Imaginacija in prakse* se Jurij Fikfak (2009: 8) in Ullrich Kockel (2009: 41–58) deloma dotakneta prostorskih koordinat Evrope, ko se sprašujeta o lokaciji(jah) njenega središča in obrobja ter o njuni prehodnosti in relativnosti.⁵

Širitev EU in njeno redefiniiranje meja ter teritorijev ne prinašata sprememb le v politično, temveč tudi v simbolno geografijo. Družbeno razumevanje politične geografije

³ Raziskava je del podoktorskega projekta z naslovom *Evropeizacija in pojav »novih« regionalizmov na »obrobjih« Evrope. Primer Himarë/Himare v južni Albaniji*, ki ga je podprla ARRS. Terensko delo (september 2010, junij in avgust 2011) je poleg opazovanja z udeležbo in neformalnih pogovorov vključevalo številne intervjuje s prebivalci Vlore, Himare in deloma Tirane, starimi med 20 in 70 let. V pogovorih sem skušala zajeti predstave in vizije Evrope in Evropske unije. Naj poudarim, da so pogovori potekali pred izbruhom demonstracij proti varčevalnim ukrepom v Atenah ter pred prvimi večjimi vali povratnih migracij iz Grčije v Albanijo.

⁴ Za podrobnejši pregled antropoloških študij evropskih identitet gl. Wilken (2012: 125–144).

⁵ Pri tem naj omenim tudi nekatere druge družboslovne in humanistične študije t. i. »evropocentričnih metadiskurzov« in drugih diskurzivnih mehanizmov, ki so posredno tematizirali prostorsko konceptualizacijo Evrope in EU: Mastnak 1998; Baskar 2003; Todorova 2005; Velikonja 2005; Garton Ash 2007; Komel in Ilc 2009; Majstorović 2009; Petrović 2009 idr.

EU vpliva na ponovno opredeljevanje in zemljevidenje posamičnih krajev in njihovih položajev »v« in »zunaj« Evrope. V tem primeru je zelo uporabna opredelitev »relativne lokacije« (Green 2005): določene in specifično locirane zgodovine, a tudi določeni medijski in politični diskurzi ter osebne zgodbe o Evropi in EU so opredeljene in postavljene na posamična območja, kraje in ljudi, vedno glede na njihove povezave in razmerja z drugimi območji, kraji in ljudmi. Njihov položaj je relacijski in relativen, kar pomeni, da kraji niso opredeljeni kot trdne »točke« na geopolitičnih zemljevidih, temveč so bolj v kontinuiranih procesih, katerih pomen in lokacija sta določena z in hkrati tudi sama določata individualne, družbene, zgodovinske in politične kontekste.

Poleg koncepta »relativna lokacija« je uporaben tudi koncept »evroorientalizem«,⁶ ki ga določata dva pomembna diskurzivna mehanizma: prvi je diskurz »gnezdenja orientalizmov« Milice Bakić-Hayden (1995), drugi pa diskurz »balkanizmov« Marie Todorove (2009). Prvi je izpeljan Edward W. Saidovega (1995) orientalizma, ki temelji na dihotomiji med »zaostalim« Orientom in »razvitim« Okcidentom in poudarja vsenavzoč proces orientalizacije »drugega« kot zaostalega in nemodernega. Bakić-Haydenova trdi, da simbolna geografija držav Vzhoda temelji na prilaščanju in reprodukciji zahodnega, orientalističnega pogleda, ki goji stereotipne predstave o zaostalem in manj razvitem južnem oz. vzhodnem sosedu.

Stopnjevanje »Orientov«, ki jih opredeljujem kot »gnezdenje orientalizmov«, je vzorec reprodukcije izvorne dihotomije, na kateri je utemeljen orientalizem. V tem vzorcu je Azija bolj »vzhodna« ali »drugačna« od vzhodne Evrope. V Evropi pa je omenjeno stopnjevanje reproducirano z Balkanom kot najbolj vzhodnim območjem. Podobno so te hierarhije ustvarjene tudi na samem Balkanu. Definicije takšnega dihotomnega modela ustvarjajo pogoje za lastno kontradikcijo. (Bakić-Hayden 1995: 918)

Orientalizmi torej niso le diskurz Zahoda, temveč tudi Vzhoda, kjer se kopičijo oz. gnezdiyo stereotipne predstave o »drugem«. Kljub temu da Maria Todorova (2009), utemeljiteljica balkanizma, razločuje med orientalizmom in balkanizmom (prvi je »diskurz pripisane opozicije«, drugi pa »diskurz pripisane dvoumnosti«), Bakić-Haydenova trdi, da je balkanizem variacija orientalizma, saj tako kot slednji obravnava razlike v enem samem tipu in ne med dvema ali več tipi, tako kakor to razlikuje Saidov orientalizem. Medtem ko definira balkanizem kot specifični diskurzivni mehanizem, ki se generira le v tistem delu Evrope pod nekdanjo otomansko nadvlado, je diskurz gnezdenja orientalizmov navzoč vsepovsod,

⁶ Komel in Ilc evroorientalizem opredeljujeta kot skovanko, »ki se po eni strani opira na Saidovo študijo in druge na njej temelječe študije o orientalizmu, po drugi pa na noveše študije Balkana, ki so poudarile potrebe po hkratni distanciaciji in rekonceptualizaciji samega Saidovega koncepta. Balkanizem, tako pravijo noveše študije, postaja ekvivalent za neko specifično polje raziskovanja, ki je še bolj kot bližnji Orient 'notranji drugi' Evrope. Medtem ko je Said definiral bližnji Orient kot 'intimno tujost' Evrope in na tej podlagi konstituiral polje svojega raziskovanja, so noveše študije o Balkanu svoje področje raziskovanja konstituirale skozi definicijo 'zunanje notranjosti' ali 'tuje notranjosti', kot liminalno področje med 'pravo' Evropo in Orientom, da bi ponazorile, da orientalizem in balkanizem nikakor nista 'ista zadeva'« (Komel in Ilc 2009: 13). Podrobneje opredelita tudi evroorientalizme.

tako v Evropi kot tudi v Aziji in drugod, ob čemer je bolj vsebinsko in ne toliko prostorsko specifičen diskurz (Bakić-Hayden 1995: 920–921).

V tej razpravi o evropeizaciji se bom oprla na evroorientalizem, ki se je v zadnjih letih uveljavil v primerljivih razpravah (npr. Komel in Ilc 2009), saj se slikoviteje približa in pojasni trenutne razmere v Albaniji. Evroorientalizem razumem kot različico gnezdenja orientalizmov in z njim ponazarjam in pojasnujem gnezdenje razlikovanj »v« Evropi, ki so bolj ali manj ali pa ne-povsem evropska. Politični in medijski diskurz ter vsakdanji pogovori s sogovorci v južni Albaniji pripovedujejo o stereotipnih razločkih med Evropo in ne-Evropo, Evropejci in Neevropejci oz. med evropskostjo in neevropskostjo, ki so v okviru prikrito vsiljenega in posvojenega zahodnoevropskega »pogleda« generirani za prvega »drugega« soseda. Evroorientalizmi na eni strani poustvarjajo stereotipe o bližnjem »Neevropejcu«, po drugi pa ustvarjajo podobo Evrope kot »ideološke totalnosti« (prim. Velikonja 2005: 14). Pomen Evrope ostaja semantično prazen in »nikomur ni posebej jasno, kaj pravzaprav Evropa je« (Mastnak 1998: 12).

IZ POSTKOMUNISTIČNE TRANZICIJE NA »PRAG EVROPE«?

Za nadaljnje razumevanje besedila naj navedem nekaj zgodovinskih dejstev, ki neposredno vplivajo na oblikovanje pogledov in vizij o Evropi in EU v današnji Albaniji. Številni zgodovinarji, ki se ukvarjajo z Balkanom, ugotavljajo, da naj bi večji del območja današnje Albanije naseljevali Iliri, ki so bili razdeljeni na številna plemena in klane. Bili so indoevropskega izvira in so naseljevali zahodni del balkanskega polotoka okoli 1000 let pr. n. št. Od 5. stoletja pr. n. št. so bile na obmorskem območju današnje Albanije številne grške kolonije, kar je vplivalo na kulturne in ekonomske razlike med obrežnim in notranjim delom Albanije (Južnič 1993: 743). V 1. stoletju n. št. je skoraj celotno ozemlje današnje Albanije prešlo pod rimsko oblast. Obmorsko prebivalstvo in prebivalstvo rodovitnih dolin je precej podleglo vplivom romanizacije, medtem ko so se ji bolj osamljena gorska plemena upirala. Po delitvi rimskega imperija leta 395 je ilirsko kraljestvo postalo del bizantinskega cesarstva.

V 14. in 15. stoletju so na balkanski polotok prodirali Turki. V 15. stoletju je albanska plemena v boju proti Turkom združil Gjergj Kastrioti, poznan kot Skenderbeg. Danes je osrednja figura albanske nacionalne zgodovine, saj simbolizira upor zoper tujo nadoblast. Ozemlje današnje Albanije je kljub uporom leta 1478 postalo del otomanskega imperija. Medtem ko je večji del albanskega prebivalstva sprejel islamsko vero, zaradi česar so bili opravičeni plačila zemljiškega davka in drugih dajatev, so nekateri težko dostopni predeli na severu Albanije in nekatere vasi na njenem jugu, kjer so živeli prebivalci pravoslavne vere, obdržali samoupravo in v zameno plačevali zemljiški davek in druge obveznosti.

28. novembra 1912 je Ismail Qemali v svojem rojstnem kraju Vlora v južni Albaniji razglasil neodvisnost Republike Albanije, ki so jo leto dni pozneje potrdile tudi velike svetovne sile na srečanju v Londonu (Winniffrith 2002: 129).

Po drugi svetovni vojni in utrditvi komunizma je v ospredje stopila nacionalna zavest. V procesu načrtne širitve komunistične ideologije, ki ga je začrtal Enver Hoxha, so bili v središču pozornosti albanska zgodovina, arheologija, jezik, »kultura« in »tradicija«. Gibanje prebivalcev je bilo strogo omejeno, prehajanje državnih meja pa je bilo prepovedano in vsak poskus je bil strogo kaznovan (gl. Gregorič Bon 2008a: 51, op. 18). Leta 1950 je Enver Hoxha znanstveno tezo, da so Albanci potomci Ilirov, razglasil za uradno zgodovinsko dejstvo (Lubonja 2002: 96) in s tem razširil idejo o Albancih kot o »prvi civilizaciji« v južni Evropi, ki je od »vselej« naseljevala današnje ozemlje Republike Albanije. Tako je zabrisal razliko med preteklostjo in sedanostjo (Malcom 2002: 79). Ko je leta 1967 Albanijo razglasil za edino ateistično državo, je razširil mit o verski neodvisnosti državljanov Albanije. Po njegovi smrti leta 1985 je komunistični režim postopoma začel slabeti. Leta 1990 je propad režima sprožil množične migracije. Po podatkih migracijskih študij (King in Vullnetari 2003; Vullnetari 2007) naj bi v emigraciji trenutno živela četrtnina vsega prebivalstva; največ Albancev je v Grčiji in Italiji, v zadnjih petih letih pa tudi v Veliki Britaniji.⁷ Od januarja 2003 je Albanija potencialna kandidatka za pridružitve k Evropski uniji. 12. junija 2006 je njen politični vrh z vodilnimi predstavniki EU podpisal Stabilizacijsko pridružitveni sporazum. Čeprav je 15. decembra 2010 Albanija liberalizirala vizumski režim za območje šengenskih meja, je bila njena kandidatura za članstvo v EU zaradi neuresničenih reform v tem in naslednjem letu zavrnjena.

EVRO-DISKURZI

Podpis Stabilizacijsko pridružitvenega sporazuma z EU je posprenilo veliko odobravanje. Naslovnica dnevnega časopisa *Korrieri* je npr. sporočala, da je »Albanija z eno nogo vstopila v EU« (*Korrieri* 12. 6. 2006); na naslovnici časopisa *Rilindja Demokratike* (Rojstvo demokracije) je pisalo, da je »Berisha [albanski predsednik vlade] podpisal za evropsko Albanijo« (*Rilindja Demokratike*, 12. 6. 2006); dnevnik *Standard* je izšel z naslovom »Evropa Albancem odpira vrata« (*Standard*, 12. 6. 2006).

Podpis sporazuma je odmeval tudi v političnih krogih. Sali Berisha je v enem od govorov poudaril zgodovinski pomen dneva, »ko se je Albanija vrnila v Evropo« po stoletju nepravilnega in nezasluženega manjšanja območja, okupacije, rasizma, etničnega čiščenja in stroge diktature, ki jo je osamila od Evrope« (*Standard* 2006: 2). Drugi albanski politiki so pisali o letih »trkanja na vrata Evrope«, razpravljali o »vračanju na materinski kontinent« in v podpisu sporazuma videli »zgodovinski korak k napredku« (nav. po Musha 2009: 3).

Podobno kot politična elita in mediji so se odzvali tudi akademiki, ki so se spraševali, ali »lahko Albanija postane del Evrope« in »ali je albanska identiteta res evropska« (Musha 2009: 1). Julia Musha trdi, da takšna vprašanja označujejo dvome in strah, ki so zakoreninjeni

⁷ Podatki se nanašajo na leta pred izruhom ekonomske krize v Grčiji, ki po neuradnih podatkih vpliva na množično vračanje albanskih in drugih izseljencev v domovino.

v interpretaciji albanske zgodovine kot zgodbe o »nenehnem izgubljanju Evrope«, kakor je nekoč zapisal že znani albanski književnik Ismail Kadare, ki živi v emigraciji. Podobno tudi nekateri drugi albanski akademiki predvidevajo, da so Albanci neposredni potomci Ilirov, ki predstavljajo temelj oz. zibelko evropske »civilizacije«. Obdobje otomanske prevlade interpretirajo kot zgodovinsko obdobje, ki je tako kot pozneje komunistični režim Albaniji »odvzel civiliziranost« in jo prikrajšal za »modernost«.

V delu *Albanska evropska identiteta* Kadare loči filo-evropski in anti-evropski val albanske zgodovine. Filo-evropsko zgodovino označuje albanski jezik, ki sodi v družino indoevropskih jezikov, najstarejših evropskih jezikovnih skupin. Albanski jezik je eden od glavnih medijev, ki postavljajo Albanijo in Albance na zemljevid Evrope. Anti-evropsko zgodovino pa označuje obdobje nadvlade otomanskega imperija, katerega cilj je bil »okupacija in uničenje Evrope« (Kadare 2006: 25).

Medtem ko skuša Kadare »Albanijo vrniti v Evropo« in utrditi njene »evropske korenine«, albanski književnik kosovskega rodu Rexhep Qosja v delu *Nacionalna identiteta in religiozno samorazumevanje* Albanijo postavlja na »križišče civilizacij« in poudarja, da je Albanija na križišču med »vzhodom« in »zahodom«. Qosja trdi, da ena glavnih ovir Albanije na »njeni poti v EU« ni kultura, temveč politika, ki jo označujejo ekonomska zaostalost, pomanjkanje demokratičnosti, organiziran kriminal in korupcija (Qosja 2006: 79-86).

Berisha in Kadare uporabljata »povratniški« diskurz, ki govori o »vrnitvi Albanije v Evropo«, literat Rexhep Qosja pa poudarja razlike med Evropo in Albanijo oz. med politiko in kulturo. Podobno kakor Velikonja (2005: 16) prepoznava evrocentrični metadiskurz v Sloveniji, je tudi »evro-diskurz« v Albaniji ločen na dva dopolnjujoča se in prepletena pogleda. Prvi govori o vrnitvi v Evropo, drugi pa o razločkih med Evropo in Albanijo. Takšno diskurzivno protislovje postavlja Albanijo na simbolnem zemljevidu v dvoumni položaj, in sicer hkrati »v Evropo« in »zunaj« nje oz. hkrati »na njeno obrobje« in v njeno »središče«.

Albanski sociolog in politolog Enis Sulstarova (2006) kritizira polemiko med Qosjem in Kadarejem ko piše, da je njuna debata obremenjena z vprašanjem, »ali so Albanci Evropejci ali ne« (nav. po Musha 2009: 10). Sulstarova nadaljuje, da razločevanje med vzhodom in zahodom opredeljuje vzhod kot nasprotje zahoda, isti Evropo z modernostjo in ustvarja zgodbo o »prihodu Albanije v Evropo«. Takšne trditve so v primerjavi s sodobnim evropskim političnim diskurzom »provincialne« prav zato, ker so »evropocentrične« in »orientalistične« (Sulstarova 2006).

EVROORIENTALIZMI

Podobno kot akademski in literarni zapisi ter medijski in politični diskurz tudi prebivalci južne Albanije v svojih pogovorih postavljajo Albanijo na simbolni zemljevid Evrope in

EU. V nadaljevanju besedila so predstavljena premišljanja nekaterih sogovornikov iz Vlore in iz občine Himara.⁸

Še danes se natančno spominjam pogovora s Kostom, sedemdesetletnim upokojenim srednješolskim učiteljem kemije.⁹ Kosta živi v Vlora, rojen je bil v eni od vasi občine Himara,¹⁰ od koder izvirata tudi njegova pokojna starša. Prav to mu tako kot večini drugih občanov Himare, pri katerih vsaj eden od staršev izvira iz ene od vasi v občini, omogoča pridobitev Posebne osebne izkaznice soetničnih Grkov (*Eidiko Deltio Tautotitas Omogeneis*),¹¹ s čimer je poleg socialne varnosti upravičen tudi do grških pokojninskih prejemkov, ki so bili sicer pred kratkim zaradi poglobljanja ekonomske krize v Grčiji že ukinjeni. V letih 1997 in 1998 je bil Kosta sezonski migrant, kar pomeni, da je med letom (od septembra do junija) v srednji šoli poučeval kemijo, poleti pa se je preselil v Grčijo, kjer je opravljal različna fizična dela v zidarstvu, kmetijstvu, gostinstvu ipd. Kosta poznam že vrsto let in pogosto se je tema najinih pogovorov nanašala na njegove poglede na Evropo in EU. Tudi tistega avgustovskega popoldneva leta 2011, ko sem ga skupaj s hčerjo peljala v njegovo rojstno vas Palasa v občini Himara, kjer že vrsto let obnavlja po očetu podedovano hišo, se je tema najinega pogovora nanašala na predstave o Evropi in EU. Ko je sedel na sprednji sedež osebnega avtomobila, ga je hči opozorila, naj si priveže varnostni pas, sicer bo avto začel piskati. Med pripenjanjem ji je odvrnil: »Vem, vem, saj sem Evropejec!« Kljub temu da je v Albaniji varnostno pripenjanje v vozilih postalo zakonsko obvezno, večina voznikov in potnikov, razen tujih državljanov, pravila ne spoštuje. Med vožnjo v Palaso, ko se je naš pogovor dotaknil Evrope, sem ga vprašala, kaj je pravzaprav mislil s pripombo, da je »Evropejec«. Pojasnil je, da znanje in kultura posameznike opredeljujeta kot Evropejce. Po njegovem mnenju so »zahodne« države, kot so na primer Nemčija, Francija in Velika Britanija, nosilke kulturnega razvoja, ki ga vselej določa ekonomski razvoj. »Če je ekonomski razvoj dober, je tudi kulturni, in narobe,« je dejal Kosta in nadaljeval, da kulturni razvoj prihaja »od matere Evrope«. Kosta meni, da ga kot Evropejca opredeljuje način vedenja, npr. »točnost, občudovanje francoskih salonov, sladkega italijanskega jezika, grške glasbe in kulture ... Vse to me osrečuje in spominja, da sem Evropejec«, je pripomnil. Medtem ko ga znanje, vedenje in zavest o kulturi ter njenem razvoju opredeljujejo kot »Evropejca«, druge državljanke Albanije postavlja zunaj Evrope: »Mentaliteta večine [Albancev] vsekakor ni evropska ... Mentaliteta ljudi je balkanska. Tudi ekonomsko gledano je Albanija na Balkanu.« Na vprašanje, kaj pomeni zanj Balkan, pa je odvrnil: »Balkan je balkon Evrope.« In čeprav je, kakor je dodal pozneje, Albanija najmanj razvita na Balkanu, vseeno sodi na »balkon« Evrope. Po Kostovi oceni naj bi se EU pridružila leta 2017. Glavni razlog za to je pomanjkanje soglasja med političnimi strankami, še posebej

⁸ Predstavljeni so deli pogovorov, ki temeljijo na daljših intervjujih, ki sem jih izvedla v času terenskih raziskav v letih 2010 in 2011.

⁹ Zaradi ohranitve anonimnosti sogovornikov njihova osebna imena in nekateri biografski podatki spremenjeni.

¹⁰ Za obsežnejši opis občine Himara in njenih vasi gl. Gregorič Bon 2008a: 45–50).

¹¹ Podrobneje o statusu soetničnosti Gregorič Bon 2008a: 55–63.

v zadnjih nekaj letih.¹² Dodal je, da bi »vstop« Albanije v EU izboljšal njen ekonomski razvoj, prinesel boljše politične in ekonomske odnose z drugimi državami in omogočil več komunikacije med njimi. Albanskim državljanom bi prinesel prosto gibanje in prehod meja, večje zaposlitvene možnosti in boljše plače. Vendar, kakor je poudaril Kosta, mora Albanija najprej uresničiti reforme, ki so pogoj za vstop v EU.

Njegove predstave in vizije Evrope in EU izražajo njegovo saomopredeljevanje kot »moderna« posameznika, ki živi v kraju, ki »še ni dovolj moderniziran.« Na podlagi izkušenj z dela v Grčiji in kot lastnik Osebne izkaznice soetničnosti, ki mu daje status dvojnega državljanstva (grškega in albanskega), se Kosta, tako kot večina prebivalcev iz občine Himara, opredeljuje za drugačnega od drugih prebivalcev Albanije.¹³ Kljub trenutni ekonomski krizi v Grčiji se večina prebivalcev območja Himare zgodovinsko in kulturno postavlja v Evropo, ki jo istijo z modernostjo in civilizacijo (Gregorič Bon 2008b). Zato je kritičen do drugih Albancev in tudi do politične elite, ki mora po njegovem mnenju pred vstopom v EU sprejeti mnogo reform. Podobno kakor ugotavlja Greenova (2005) v raziskavi na grško-albanski meji, bi lahko tudi za Kosta trdila, da prepozna le določeno obliko modernizacije, tj. zahodno oz. evropsko obliko modernosti, ki mu predstavlja temeljni standard in merilo ekonomskega in kulturnega razvoja. Nemčija, Francija in Velika Britanija so temelj in merilo modernosti, saj so omenjene države v »središču« Evrope, Albanija je na njenem »balkonu«, si prizadeva za vstop v »središče« in je s tem »daljni Drugi« Evrope. Ta diskurzivni mehanizem imenujem »evroorientalizem«, saj orientalizira politično elito in druge Albance in je vir ustvarjanja evroorientalizmov.

Diskurzivni mehanizem evroorientalizmov lahko opazimo tudi v pripovedi Gilde (33 let) in Dimitrule (36 let). Obe sta predavateljici na Univerzi v Tirani. Dimitrula je vrsto let živela v Franciji, kjer je bila kot raziskovalka z magisterijem zaposlena v enem od raziskovalnih inštitutov, Gilda pa vse od otroštva živi v prestolnici Albanije. Z njima sem se pogovarjala septembra leta 2010, nekaj mesecev pred liberalizacijo viznega režima v Albaniji, ki je začel veljati 15. decembra. Gildi EU pomeni »svobodno gibanje ljudi in prehodnost meja«, ki so bile vrsto let po razpadu komunističnega sistema zaradi omejitev vizne politike težko prehodne za večino albanskih državljanov. Gilda meni, da je »prost« prestop meja izjemno pomemben za večino državljanov, saj je postopek pridobitve vize dolgotrajen, drag in navsezadnje tudi negotov. Pri tem je opisala svoje težave, ko je zaprosila za vizo zaradi udeležbe na konferenci v Ljubljani. Dodala je, da se je »preprosto naveličala čakati v vrstah za vizo« in rabiti denar za pridobitev, le zaradi tega, ker je iz Albanije in ker bi se rada tako kakor njeni drugi kolegi iz tujine udeležila znanstvene konference. Meni, da so takšni birokratski postopki izjemno poniževalni in zato veselo pozdravlja liberalizacijo viznega režima. Vstop v EU Gildi pomeni gospodarski napredek, ki bo temeljil na graditvi skupne ekonomije, čeprav država ohranja nacionalno samostojnost. Podobno razmišlja

¹² Pri tem je mislil na tedanji začasni izstop politične opozicije, tj. levosredinskih strank, iz parlamenta.

¹³ Za podrobnejši popis takšnih razločevanj in samoopredelitev gl. Gregorič Bon 2008a, b, c.

tudi Dimitrula, ki je prav tako poudarila, da ji je prosto gibanje prek državnih mej ena od prvih asociacij v zvezi z EU.

Tako kot večina Albancev, tudi jaz EU povežujem s prostim gibanjem in svobodo, kjub temu da v nasprotju z večino vem, da EU ne pomeni le tega. Za vstop v EU moramo slediti reformam, kar pomeni, da moramo izboljšati infrastrukturo, telekomunikacijo in ustaviti korupcijo.

Gilda in Dimitrula imata pozitivno mnenje o pridružitvi Albanije EU in pojasnujeta, da bi ta Albaniji prinesla enak politični položaj, kot ga je drugim državam EU, in bi pripomogla k zmanjšanju korupcije v državi, ki jo v največji meri pripisujeta politični eliti. Gilda in Dimitrula menita, da »bi vstop Albanije v EU prinesel marsikatera izboljšanja, čeprav bi bila ob vstopu Albanija na periferiji.«

Za razloček od Kosta, Gilda in Dimitrula orientalizirata le politično elito, ne pa tudi drugih prebivalcev Albanije. Ker ne posedujeta statusa soetničnosti, se samoopredeljujeta le v primerjavi s političnim vrhom, ne pa z drugimi prebivalci Albanije. Po njunem mnenju je politični vrh odgovoren za negotov politični, ekonomski in finančni položaj v državi. Postavljata ga »zunaj Evrope«, opredeljujeta kot zaostalega in nemodernega. Za temeljno merilo »evropskosti« postavljata zmožnost prostega prehajanja meja oz. mobilnosti, ki je bila vse do liberalizacije viznega režima omejena ali povsem nemogoča. Gilda in Dimitrula tako kot številni drugi prebivalci Albanije menita, da je liberalizacija viznega režima prinesla »občutek« svobode in s tem »Albanijo« približala »Evropi« oz. jo postavila na njeno obrobje, da je postala »bližnji drugi«. Tovrstna strategija generiranja različnosti med »bližnjo evropskostjo«, a še vedno le na »pragu« Evrope, iz vidika simbolne geografije ustvarja manjvreden položaj Albanije in jo postavlja v vlogo »vajenca« (nav. po Velikonja 2005: 23). Prav v tej vlogi se ponovno razkriva diskurzivni mehanizem »evroorientalizma«, v katerega so ujeti vsi trije sogovorci, Kosta, Gilda in Dimitrula.

Archilea (star 40 let) je doma v eni od vasi v občini Himare. Ima hišo, na obrežju vasi pa restavrancijo, ki jo upravlja v poletnih mesecih. Tudi Archilea je imetnik Posebne izkaznice soetničnosti, ki mu je pred obdobjem liberalizacije čezmejnih prehodov omogočala prosto gibanje prek albansko-grške in drugih šengenskih mej. Po letu 1990 se je kot osemnajstletnik s starši in sestrama izselili v Grčijo, kjer je sprva delal kot sezonski delavec, pozneje pa začel študirati turizem in menedžment in diplomiral leta 2000. Nekaj let je bil zaposlen kot turistični delavec v eni od agencij v Atenah, leta 2003 pa se je vrnil v Albanijo. Tam je z očetom na zemlji, podedovani po pokojnem dedu, začel graditi hišo. Med graditvijo je s starši začasno živel v drugi hiši, ki je v lasti njegovega strica. Nekaj let je delal kot uradnik na upravni enoti v Himari, poleti pa je upravljal restavrancijo, ki sta jo kmalu po vrnitvi iz Grčije odprla z očetom na obrežju vasi. Po nekaj letih je spoznal svojo ženo in se z njo preselil v Tirano, kjer živi pozimi, poleti pa se z družino preseli v vas. Tako kot Kosta tudi Archilea poznam že vrsto let. Tokrat sem se z njim in njegovo ženo srečala v Tirani, kamor se je vrnil v septembru. V daljšem pogovoru o Evropi in EU je dejal, da je največja želja vsakega Albanca liberalizacija viznega režima. »Tudi vlada pravi tako.« In dodal, da večina

albanskih državljanov zmotno povezuje liberalizacijo viznega režima s pridružitvijo Albanije EU. Če bo Albanija vstopila v EU, se to ne bo zgodilo zaradi:

nas [državljanov Albanije], temveč zato, ker nas EU potrebuje – potrebuje našo delovno silo, saj so se države EU začele zavedati, da imajo manj težav z delovno silo, ki prihaja iz Albanije, Romunije, Bolgarije, kot pa z migranti iz Afrike ali Bližnjega Vzhoda. EU razmišlja po načelu, da v Albaniji živi veliko število mladih ljudi, ki obvladajo tuje jezike, so kristjani oz. če so muslimani, niso strogi pripadniki islama in njegovih pravil. Poleg tega razmišlja [EU] tudi, da če jih bo [državljanov Albanije] zadrževala zunaj, bodo prišli ilegalno. Zato si misli, da je bolje, da jih pusti vstopiti.

Zatem je žena dodala, »pa saj smo že Evropejci! Smo po vsej Evropi,« in nadaljevala, da skoraj četrtnina albanskih državljanov živi v Evropi ali drugod, kar pomeni, da jim ni treba vstopiti v Evropo, saj so že »tam«. Archilea je smeje dodal, da je edini up Albancev vstop v EU.

Ljudje ne zaupajo več vladi in kot edino rešitev vidijo EU. Večina med njimi misli, da bodo njihove težave izginile, ko bodo vstopili v EU. Ljudje so izgubili vero v politike. Edini način, da se razmere v Albaniji izboljšajo, je pridružiti se EU – in jaz se strinjam s tem mnenjem. Pravzaprav bi bilo tudi čisto v redu, če bi bila Albanija kolonija EU. Kar potrebujemo, je namreč drugo vodstvo, ki vsekakor ne sme biti albansko.

Njegovo razmišljanje o Evropi in EU in ženina pripomba razkrivata njuno pomanjkanje zaupanja v albansko državo in ujetost v diskurz »gnezdenja kolonializmov«¹⁴ (Petrović 2009). Kot pripadnik grške soetničnosti lahko Archilea v nasprotju z drugimi državljani Albanije že vrsto let prosto prestopa šengenske meje, kar mu daje občutek mobilnosti in svobode in prinaša simbolni kapital. Kot dolgoletni izseljenec v Grčiji je Archilea ponotranjil diskurz »gnezdenja kolonializmov«, ki sta ga nekoč reproducirala politični vrh in javni diskurz v Grčiji. Archilea postavlja Evropo, evropskost in EU kot temelj modernosti in »pravičnosti« in jo navkljub dejstvu, da jo ima za »kolonialno velesilo«, vidi kot prihodnost Albanije. Pomensko polje Evrope in EU polni v nasprotju z albanskim političnim vodstvom, ki ga vidi kot »neučinkovitega« pri vodenju države, s čimer se reproducira evroorientalistični pogled.

Podobno kot pri drugih sogovornih tudi njegova pripoved nakazuje paradoksnost in dvoumnost, ko na eni strani poudarja, da Albanija potrebuje vodstvo EU za rešitev iz politične in ekonomske krize, na drugi strani pa poudarja potrebo EU po albanski delovni sili. Z diskurzivnim mehanizmom »evroorientalizmov« Archilea poustvarja evropskost prebivalcev Albanije, ko jih primerja s priseljenci drugih, neevropskih, celin, npr. Afrike in Bližnjega vzhoda.

¹⁴ Izhajajoč iz diskurzivnega mehanizma »gnezdenja orientalizmov« Bakić-Haydnove (2005) Petrovićeva predstavi diskurzivni mehanizem »gnezdenja kolonializmov« na primeru avstrijskega in slovenskega diskurza o »zahodnem Balkanu«, s katerim omenjeni državi člani zagovarjata svoj položaj in vlogo v procesu širitve EU. Pri tem poudarja, »da se kolonialna preteklost nekaterih držav v Evropi uporablja v političnem diskurzu kot argument za legitimizacijo na novo ustvarjenih odnosov moči. In ne samo uporablja, temveč tudi 'sposoja', se 'gnezdi' v različnih točkah EU« (Petrović 2009: 69).

SKLEPNE MISLI

Pripovedi in diskurzi prikazujejo, kako prebivalci južnega dela Albanije opredeljujejo Evropo in EU. Ob kritičnih opisih trenutne ekonomske in politične sedanosti v svojih vizijah prihodnosti ostajajo pozitivni. Številni med njimi menijo, da zgodovinsko in geografsko Albanija že »od nekdaj« pripada Evropi kot »sedežu modernosti«, čeprav sta jo, kakor piše Ismail Kadare, obdobje otomanske nadvlade in pozneje komunistični režim iz nje izločila in jo za skoraj dve stoletji »prikrajšala« za modernost in civilizacijo. Prispevek nadalje pojasnjuje, kako negotovost vsakdanjika, s katero se danes spoprijema večina prebivalcev Albanije in o čemer pripovedujejo sogovorniki, predstavlja kompleksen konceptualni prostor, v katerega posamezniki projicirajo svoje vizije in predstave o Evropi in EU, ki temeljijo na upanju v boljšo in varnejšo prihodnost.

Podobno kot tranzicija je tudi evropeizacija pojmovana kot enosmerna pot, ki vodi k določenemu cilju, torej v EU. Trop »tranzicije« v demokracijo je prešel v trop skorajšnjega »vstopa« (*hyre*) v EU kot mesta modernosti in stabilnega življenja v blaginji. Kot poudarja Archilea, je vstop v EU edina rešitev za Albanijo. Podobno opredeljujejo Evropo in EU tudi drugi sogovorniki, tudi politiki, literati in akademiki in jo postavljajo kot »čarobno formulo, moralni koncept« (Puntscher Reikmann 1997: 64). Prav to kaže, kako simbolno videnje Evrope in posledično tudi Albanije določata politično in geografsko pojmovanje. Semantična praznina Evrope, na katero opozarja Mastnak (1998), se namreč polni z diskurzi evroorientalizmov, ki poudarjajo le, kje, kdo ali kaj ni »Evropa«, »Evropejec« ali evropsko, namesto da bi kot podlago za razmišljanje o njej upoštevali njeno zgodovinsko, družbeno in politično ozadje.

Orlanda Obad v raziskavi o odnosu prebivalcev Hrvaške do priključitve k EU trdi, da ima politika vselej vodilni pomen pri ustvarjanju simbolne geografije prebivalcev Hrvaške (Obad 2010: 2). Simbolni in politični vidik sta soodnosna in se dopolnjujeta (prav tam). Čeprav je v Albaniji politični vidik temelj za razumevanje umeščenosti Albanije in Albancev na simbolni zemljevid Evrope in čeprav so predstave prebivalcev ujete v »primež« birokratskih zob države in naddržave, jih posamezniki še vedno reinterpreterirajo in preoblikujejo glede na svoje specifično individualno, družbeno, zgodovinsko in končno tudi situacijsko ozadje.

Kostova pripoved Albanijo prostorsko postavlja na »balkon Evrope«, kjer kot »tihi« opazovalec spremlja dogajanje v »bližnji« in hkrati »oddaljeni« Evropi. Po Gildini pripovedi je mesto Albanije na obrobju Evrope, od koder ima »bližji vpogled v Evropo«. V političnem diskurzu in Kadarejevi razpravi pa je Albanija ponovno premaknjena oz. »vrnjena« v Evropo. Pomenska vrzel »Evrope« se torej polni z dvoumji, ki na eni strani izražajo »željo po Evropi«, na drugi pa »obrambo pred ne-Evropo.«¹⁵ Nenehno drsenje med Evropo in ne-Evropo oz. med središčem in obrobjem postavlja Albanijo kot »relativno lokacijo«, ki v simbolni geografiji ni nikoli trdna in določena, temveč vselej spremenljiva.

¹⁵ Podoben diskurz se je uveljavil tudi v Sloveniji po njeni pridružitvi EU (Velikonja 2005: 10).

LITERATURA

Adrey, Jean Bernard

2009 *Discourse and Struggle in Minority Language Policy Formation: Corsican Language Policy in the EU Context of Governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bakić-Hayden, Milica

1995 Nesting Orientalisms: The Case of Former Yugoslavia. *Slavic Review* 54 (4): 917–931.

Baskar, Bojan

2003 Within or Without?: Changing Attitudes towards the Balkans in Slovenia. *Ethnologia Balkanica* 7: 195–206.

Burawoy, Michael and Katherine Verdery (ur.)

1999 *Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Buyandelgeriyn, Maduhai

2008 Post-Post-Transition Theories: Walking on Multiple Paths. *Annual Review of Anthropology* 37: 235–250.

Fikfak, Jurij

2009 Europe: Imagination and Practices. Introduction I. *Traditiones* 38 (2): 7–20 (DOI: 10.3986/Traditio2009380201).

Garton Ash, Timothy

2007 Europe's True Stories. *Prospect Magazine* 131, February.

Gregorič Bon, Nataša

2008a *Prostori neskladij. Etnografija prostora in kraja v vasi Dhërmi/Drimades, Južna Albanija*. Ljubljana: Založba ZRC.

2008b Negotiating Rubbish in Dhërmi/Drimades of Southern Albania. *Tourism Culture and Communication* 8 (2): 123–134.

2008c "Where are we? Europe or Albania": Regionalism as seen by the Local People of Dhërmi/Drimades in Southern Albania. *Dve domovini* 27: 83–106.

Green, Sarah F.

2005 *Notes from the Balkans: Locating Marginality and Ambiguity on the Greek-Albanian Border*. Princeton: Princeton University Press.

2009 Reciting the Future: Everyday Speculations about what might Happen Next on Two Greek Borders. *COST Action IS0803 Working Paper, presented at the COST IS0803 meeting at the University of Aegean, Mytilene, Greece*.

2012 Reciting the Future: Border Relocations and Everyday Speculations in Two Greek Border Regions. *HAU: Journal of Ethnographic Theory* 2 (1): 111–129.

Herzfeld, Michael

1987 *Anthropology Through a Looking Glass: Critical Ethnography in the Margins of Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

1997 *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State*. London: Routledge.

Henig, David

2010 Intimacies from the Margins of Europe. *Durham Anthropology Journal* 17 (1): 1–10.

Humphrey, Caroline

2002 *The Unmaking of Soviet Life: Everyday Economies after Socialism*. Ithaca, New York: Cornell University Press.

Jaffe, Alexandra

1993 Corsican Identity and a Europe of Peoples and Regions. V: Wilson, Thomas M. in M. Estellie Smith (ur.), *Cultural Change and the New Europe: Perspectives on the European Community*. Boulder, Co: Westview, 61–80.

Jansen, Stef

2009 After the Red Passport: Towards an Anthropology of the Everyday Geopolitics of Entrapment in the EU's "Immediate Outside". *Journal of the Royal Anthropological Institute* 15: 815–832.

Južnič, Stane

1993 Albanci in Albanija. *Teorija in praksa* 30 (7/8): 739–758.

Kadare, Ismail

2006 *Identiteti Evropian i Shqiptareve*. Tiranë: Onufri.

King, Russell in Julie Vullnetari

2003 *Migration and Development in Albania*. Sussex: Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty.

Kockel, Ullrich

2009 Coming Home to Europe: Ravels and Travails in a Lost Continent. *Traditiones* 38 (2): 41–58 (DOI: 10.3986/Traditio2009380204)

Komel, Mirt in Blaž Ilc

2009 Evroorientalizem. V: Beznec, Barbara (ur.), *Evroorientalizem. (Z)nova medicina = Časopis za kritiko znanosti* 37 (235/236). Ljubljana: Študentska založba, 13–15.

Korrieri

2006 Shqipëria më një këmbë në BE, 12. 6.

Kuus, Merje

2004 Europe's Eastern Expansion and the Reinscription of Otherness in East-Central Europe. *Progress in Human Geography* 28 (4): 472–489.

Lubonja, Fatos

2002 Between the Glory of a Virtual World and the Misery of a Real World. V: Schwandner-Sievers, S. in B. J. Fischer (ur.), *Albanian Identities: Myth and History*. London: Hurst & Company, 91–103.

2010 Tranzicion apo kalbëzim. *Express*, 28. 4. (<http://www.gazetaexpress.com/index.php?cid=1,90,29619>).

Majstorović, Danijela

2009 Zapuščeno dvorišče Evrope. Srečevanja diskurzov mednarodne skupnosti in lokalnih politikov v Bosni in Hercegovini. V: Beznec, Barbara (ur.), *Evroorientalizem. (Z)nova medicina = Časopis za kritiko znanosti* 37 (235/236). Ljubljana: Študentska založba, 127–139.

Malcom, Noel

2002 Myths of Albanian National Identity: Some Key Elements, as Expressed in the Works of Albanian Writers in America in the Early Twentieth Century. V: Schwandner-Sievers, S. in B. J. Fischer (ur.), *Albanian Identities: Myth and History*. London: Hurst & Company, 70–87.

Mastnak, Tomaž

1998 *Evropa. Med evolucijo in evtanazijo*. Ljubljana: Studia Humanitatis (Apes).

Mitchell, Jon P.

2002 *Ambivalent Europeans: Ritual, Memory and the Public Sphere in Mala*. London: Routledge.

Musha, Julija

2009 *The Other Europe: Locating Albania in Contemporary European Discourse* (<http://udini.proquest.com/view/the-other-europe-locating-albania-pqid:1872578171/>).

Nic Craith, Máiréad

2005 *Europe and the Politics of Language*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Obad, Orlanda

2010 The Importance of Being Central European: Traces of Imperial Border(s) in Croatian Accession to the EU. *COST Action IS0803 Working Paper presented at the COST IS0803 WS4 meeting in Herzlia (Israel)*.

Petrović, Tanja

2009 Gnezdenje kolonializmov. Novi in stari obrazci izključevanja na obrobju Evrope. V: Beznec, Barbara (ur.), *Evroorientalizem. (Z)nova medicina = Časopis za kritiko znanosti* 37 (235/236). Ljubljana: Študentska založba, 68–77.

Puntscher Reikmann, Sonja

1997 The Myth of European Union. V: Hosking, G. in G. Schopflin (ur.), *Myths and Nationhood*. London: Hurts & Co and SEES, UCL, 60–71.

Qosja, Rexep

2006 *Realiteti i shpërfillur. Vështrim kritik mbi pikëpamjet e Ismael Kadarese në Identitetin Shqiptar*. Tiranë: Toena.

Rilindja Demokratike

2006 Berisha nënshkruan për Shqipërinë Evropiane, 12. 6.

Said, Edward W.

1995 (1978) *Orientalism: Western Conceptions of the Orient (With a New Afterword)*. London and New York: Penguin Books.

Standard

2006 Evropa hap dyert për Shqiptarët, 12. 6.

Sulstarova, Enis

2006 *Provincializimi i Evropës dhe Debatit Publik Mbi Integrimin Evropian*. <http://revistapolis.com/polis/index.php/polis-2--drejt-njurodyshimi-ohermenu-50/41-provincializimi-i-evrop-dhe-debatit-publik-mbi-integrimin-evropian>.

Todorova, Maria

2005 Spacing Europe: What is a Historical Region? *East Central Europe/ECE* 32 (1–2): 59–78.

2009 (1997) *Imagining the Balkans*. New York: Oxford University Press.

Velikonja, Mitja

2005 *Euroza. Kritika novega evrocentrizma*. Ljubljana: Mirovni Inštitut (<http://www.mirovni-institut.si>).

Vidmar Horvat, Ksenija

2012 Memory, citizenship, and Consumer Culture in Postsocialist Europe. V: Kockel, U., M. Nic Craith and J. Frykman (ur.), *A Companion to the Anthropology of Europe*. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell, 145–163.

Vullnetari, Julie

2007 Albanian Migration and Development: State of the Art Review. *IMISCOE Working Paper*;18, September.

Wilken, Lisanne

2008 The Development of Minority Rights in Europe. V: Feyter, K. in G. Pavlakos (ur.), *The Tension between Group Rights and Human Rights: A Multidisciplinary Approach*. Oxford: Hart, 89–104.

2012 Anthropological Studies of European Identity Construction. V: Kockel, U., M. Nic Craith and J. Frykman (ur.), *A Companion to the Anthropology of Europe*. Malden, Oxford: Wiley-Blackwell, 125–144.

Winniffrith, T. J.

2002 *Badlands – Borderlands: A History of Northern Epirus/Southern Albania*. London: Duckworth.

FROM POSTCOMMUNIST “TRANSITION” TO THE “DOORSTEP OF EUROPE”?:
EUROORIENTALISMS IN SOUTHERN ALBANIA

The article explores the meaning of “Europe” and Europeaness in postcommunist Albania which is in everyday conversations often synonymous with peoples’ aspirations for a better future envisioned in the political and economic approval of their country. In peoples’ narratives as well as in the political and media discourse the imaginaries of Europe as social, geographical and historic continent are often equated or confused with EU as the geopolitical and economic unity. I address the processes of Europeanisation and explain the local imaginaries, political and media discourses about the European integration process. The core question is how people locate and represent themselves in the view of geographically, politically and historically shifting frontiers. Here I pertain to the concept of “relative location” defined by Sarah Green (2005, 2009, 2012) and seek to answer how the people of southern Albania constitute their past, present and future (as temporal dimension) and map their place and location (as spatial dimension). Drawing on the discursive mechanism of euroorientalisms conceptualised through Milica Bakić-Hayden’s (1995) theory of nesting orientalisms and the concept of balkanisms coined by Maria Todorova (2007) I argue that discourses of euroorientalisms engender Albania’s relative location which is, taking into consideration the conversations with my interlocutors, often represented as its “immediate outside” (cf. Jansen 2009) while it is at the same time redefined as the “cradle” of “European civilisation” and modernity in the writings of the Albanian historiographers, archaeologists and other scholars. David Henig (2010: 2) argues that the analysis of everyday life in postsocialist countries seldom illustrate how the individual lives are intertwined with macropolitics, state economy and policy of memory. Based on many years of ethnographic research (between 2004 and 2011) in the coastal town Vlora and the municipality of Himara in southern Albania, I analyse local discourses of identification, inclusion or exclusion of Albania from Europe and EU, by focusing on the ways how people in southern Albania recreate and redefine the political agendas of Albania’s accession to EU. According to the peoples’ narratives the location of Albania continuously shifts and is redefined. From the European “balcony” where it silently observes Europe from afar, it is relocated to its periphery from where it has a closer view to Europe and from there on it is being “returned” to Europe to which, as it is believed by many Albanian politicians, academics as well as laypeople, it “primarily belongs”. The semantic gap of Europe is filled with ambiguities pertaining to the wish of “accession to Europe” on the one hand and the “defence against non-Europe” on the other. Continuous shifting between Europe and non-Europe or between centre and periphery constitutes Albania as a “relative location”, which is never fixed and static but rather changing.

Dr. Nataša Gregorič Bon, znanstvena sodelavka, Inštitut za antropološke in prostorske študije, ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija, ngregoric@zrc-sazu.si

---